

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/116/54-57>

Məhəmmədali İsmayilov
Azərbaycan Texniki Universiteti
magistrant
<https://orcid.org/0009-0007-1260-373X>
m.ismayilov008@gmail.com

Azərbaycanda rəqəmsal iqtisadiyyatın formalaşması və inkişaf istiqamətləri

Xülasə

Son illərdə dünyada baş verən texnoloji inkişafı iqtisadiyyatın rəqəmsallaşmasını zəruri etmişdir. Azərbaycan da bu global trendlərə uyğun olaraq rəqəmsal iqtisadiyyatın formalaşdırılması istiqamətində mühüm addımlar atmaqdadır. Rəqəmsal iqtisadiyyat — rəqəmsal texnologiyalar əsasında formalaşan və fəaliyyət göstərən iqtisadi sistemdir ki, bu da məhsuldarlığın artırılması, resurslardan daha səmərəli istifadə və şəffaflığın təmin olunması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycanda rəqəmsallaşma prosesinə dövlətin xüsusi diqqət ayırması, “Rəqəmsal Transformasiya Konsepsiyası”, “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər” kimi sənədlərlə öz əksini tapmışdır. Eyni zamanda, elektron hökumət sisteminin genişlənməsi, “MyGov”, “ASAN xidmət”, “Rəqəmsal icmalar” və digər rəqəmsal platformaların tətbiqi bu sahədə praktiki addımların göstəricisidir.

Açar sözlər: *rəqəmsal iqtisadiyyat, rəqəmsallaşma, rəqəmsal transformasiya, rəqəmsal texnologiyalar, elektron hökumət*

Mahammadali Ismayilov
Azerbaijan Technical University
Master student
<https://orcid.org/0009-0007-1260-373X>
m.ismayilov008@gmail.com

Formation and Development Directions of the Digital Economy in Azerbaijan

Abstract

Technological developments in the world in recent years have necessitated the digitalization of the economy. Azerbaijan is also taking important steps towards the formation of a digital economy in accordance with these global trends. A digital economy is an economic system formed and operating on the basis of digital technologies, which is of great importance in terms of increasing productivity, more efficient use of resources and ensuring transparency.

The special attention paid by the state to the digitalization process in Azerbaijan is reflected in documents such as the “Digital Transformation Concept”, “Azerbaijan 2030: National Priorities for Socio-Economic Development”. At the same time, the expansion of the e-government system, the application of “MyGov”, “ASAN service”, “Digital communities” and other digital platforms are indicators of practical steps in this area.

Keywords: *digital economy, digitalization, digital transformation, digital technologies, electronic government*

Giriş

Müasir dövrdə texnologiyanın sürətli inkişafı və informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) gündəlik həyatın bütün sahələrinə nüfuz etməsi yeni iqtisadi modelin – rəqəmsal iqtisadiyyatın formalaşmasına zəmin yaratmışdır.

Rəqəmsal iqtisadiyyat ənənəvi iqtisadi münasibətlərin texnologiya əsaslı yenidən qurulmasını, innovasiyaların tətbiqini və informasiya axınının daha çevik və səmərəli şəkildə idarə olunmasını nəzərdə tutur. Bu proses yalnız texniki deyil, həm də sosial, institusional və idarəetmə aspektlərindən geniş dəyişiklikləri tələb edir.

Azərbaycan Respublikası da global rəqəmsallaşma çağırışlarına uyğun olaraq rəqəmsal iqtisadiyyatın qurulması istiqamətində sistemli islahatlar həyata keçirməkdədir. "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər", "Rəqəmsal Transformasiya Konsepsiyası" və digər strateji sənədlər bu sahədə dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərini müəyyən etmişdir. Elektron hökumət, rəqəmsal xidmətlər, süni intellektin tətbiqi, rəqəmsal bacarıqların inkişafı və innovasiya yönümlü biznes mühitinin yaradılması bu siyasətin əsas tərkib hissələrindəndir (Rzayeva, 2020).

Lakin rəqəmsal iqtisadiyyatın davamlı və inklüziv şəkildə inkişafı üçün bir sıra problemlərin həlli və yeni yanaşmaların tətbiqi zəruridir. Rəqəmsal infrastrukturun genişləndirilməsi, regionların bu prosesə integrasiyası, kadr potensialının gücləndirilməsi və rəqəmsal təhlükəsizlik məsələləri bu kontekstdə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir (İmanov, 2020).

Rəqəmsal iqtisadiyyat yalnız İKT-nin tətbiqi ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda iqtisadi münasibətlərin strukturunu dəyişir, yeni biznes modelləri formalaşdırır və rəqabət mühitini tamamilə yenidən müəyyənləşdirir. İnnovativ texnologiyalar – süni intellekt, böyük verilənlər (big data), bulud hesablamaları (cloud computing), blokçeyn texnologiyası, avtomatlaşdırma və robotlaşdırma bu yeni iqtisadiyyatın əsasını təşkil edir. Bu texnologiyalar məhsuldarlığın artırılması, istehsal və xidmət sahələrində xərclərin azaldılması, müştəri yönümlü yanaşmanın təkmilləşdirilməsi və ümumilikdə iqtisadiyyatın effektivliyinin yüksəldilməsi baxımından mühüm rol oynayır (Məmmədov, 2019).

Tədqiqat

Rəqəmsal iqtisadiyyatın formalaşması müasir dövrdə dövlətlərin iqtisadi inkişaf strategiyalarında əsas hədəflərdən birinə çevrilmişdir. Bu proses informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının geniş tətbiqinə əsaslanmaqla, ənənəvi iqtisadi strukturların çevik, innovativ və texnoloji əsaslı yeni modellərlə əvəz olunmasına şərait yaradır. Azərbaycanda da bu tendensiya son illərdə dövlət səviyyəsində qəbul olunan strateji sənədlər və proqramlarla dəstəklənməkdədir. Xüsusilə "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" sənədində rəqəmsal transformasiya və innovasiyaların iqtisadi inkişafa töhfəsi önə çəkilir (Əliyev, 2021, s. 168).

Ölkədə rəqəmsallaşma prosesi elektron hökumət sisteminin qurulması, "ASAN xidmət" və "MyGov" kimi platformaların istifadəyə verilməsi, rəqəmsal bankçılıq və maliyyə texnologiyalarının inkişafı ilə müşayiət olunur. Bu sistemlər və xidmətlər vətəndaşlara göstərilən xidmətlərin şəffaflığını və operativliyini artırmaqla yanaşı, iqtisadiyyatın daha dayanıqlı və çevik formada inkişaf etməsinə dəstək verir. Eyni zamanda, rəqəmsal texnologiyalar kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin (KOB-ların) fəaliyyət imkanlarını genişləndirir, onlara daha geniş bazarlara çıxış imkanı yaradır (World Bank, 2022).

Bununla belə, rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafı qarşısında müəyyən çağırışlar da mövcuddur. Əhalinin texnoloji savadlılığının qeyri-bərabər səviyyədə olması, regionlar üzrə rəqəmsal infrastrukturun fərqli inkişaf tempi, rəqəmsal təhlükəsizlik məsələləri və informasiya hüququ sahəsində mövcud boşluqlar bu sahədə diqqət yetirilməsi vacib olan problemlərdəndir. Bu amillərin həlli üçün geniş miqyaslı maarifləndirmə tədbirləri, rəqəmsal bacarıqların inkişaf etdirilməsi və texnoloji təhsil sisteminin gücləndirilməsi zəruridir (Məmmədli, 2021, s. 150).

Azərbaycanda rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafı üçün əlverişli başlanğıclar mövcuddur və bu sahədə əldə olunan uğurlar gələcək üçün müsbət proqnozlar verir. Dövlətin rəqəmsallaşma siyasəti, innovasiya yönümlü iqtisadiyyat modelinə keçid və beynəlxalq təcrübədən faydalanmaq imkanları bu prosesi daha da sürətləndirə bilər. Əsas məqsəd rəqəmsal texnologiyaların bütün sahələrə nüfuz etməsi və bu yolla iqtisadi artımın dayanıqlı şəkildə təmin edilməsidir. Bu isə yalnız texnoloji deyil, həm də sosial və institusional sahələrdə kompleks yanaşma tələb edir (Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi, 2021, s. 32).

Azərbaycanda rəqəmsal iqtisadiyyatın genişlənməsi yalnız texnologiyanın tətbiqi ilə deyil, həm də iqtisadi və sosial sistemlərin uyğunlaşdırılması ilə müşahidə olunur. Bu baxımdan, dövlət və özəl sektor arasında əməkdaşlıq xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Rəqəmsallaşmanın uğurlu həyata keçirilməsi

üçün sahibkarlıq subyektlərinin rəqəmsal alətlərlə işləmə bacarığının artırılması, innovativ təşəbbüslərin dəstəklənməsi və startap ekosisteminin inkişafı mühüm rol oynayır. Xüsusilə "INNOLAND", "SABAH.Hub", "Technest" kimi təşəbbüslər gənc ixtiraçıların və texnoloji yönümlü layihələrin meydana çıxmasına və rəqəmsal bazara integrasiyasına imkan yaradır (Hacıyev, 2022, s. 184).

Eyni zamanda, rəqəmsal iqtisadiyyatın dayanıqlılığı üçün kibertəhlükəsizlik məsələləri də ön planda saxlanılmalıdır. Məlumatların qorunması, fərdi məlumatların təhlükəsizliyi, kibertəhdidlərə qarşı dayanıqlı sistemlərin yaradılması bu sahənin əsas texnoloji prioritetlərindən biridir. Rəqəmsal təhlükəsizlik olmadan rəqəmsal iqtisadiyyatın etibarlı və davamlı inkişafından danışmaq mümkün deyil (Qasımova, 2021).

Azərbaycanda regionların da bu prosesə aktiv cəlb edilməsi üçün rəqəmsal infrastruktura xüsusi diqqət yetirilir. İnternetə çıxış imkanlarının genişləndirilməsi, mobil rabitə və genişzolaqlı internet xidmətlərinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi regionlarda rəqəmsal iqtisadiyyatın bərabər inkişafını təşviq edir. Bu, həm də sosial-iqtisadi regionlararası fərqlərin azalmasına, yeni iş yerlərinin yaranmasına və yerli iqtisadi aktivliyin artmasına səbəb ola bilər (Hacıyev, 2022, s. 120).

Digər tərəfdən, rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafı ilə bağlı təhsil sistemində də müvafiq dəyişikliklərin aparılması vacibdir. Yeni texnologiyalar əsasında formalaşan iqtisadi model rəqəmsal savadlı, çevik düşünən və innovativ yanaşmalara malik insan kapitalı tələb edir. Bu səbəbdən ali və orta təhsil müəssisələrində İKT, proqramlaşdırma, məlumat analitikası və digər sahələrin tədrisinin artırılması ölkənin rəqəmsal gələcəyinin təminatçısı kimi çıxış edir.

Bütövlükdə, Azərbaycanda rəqəmsal iqtisadiyyatın formalaşması və inkişafı müasir dövrün tələblərinə cavab verən iqtisadi modelin qurulması baxımından strateji əhəmiyyət daşıyır (İKT üzrə Dövlət Agentliyi, 2023, s. 40).

Nəticə

Aparılan təhlillər göstərir ki, rəqəmsal iqtisadiyyatın formalaşması və inkişafı Azərbaycanda sosial-iqtisadi tərəqqinin əsas istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir. Bu proses yalnız texnoloji sahədə deyil, eyni zamanda iqtisadi, sosial və institusional sahələrdə də köklü dəyişikliklərə səbəb olur. Rəqəmsallaşma dövlət idarəçiliyinin çevikliyini və şəffaflığını artırmaqla bərabər, sahibkarlıq mühitinin liberallaşmasına, yeni biznes modellərinin yaranmasına və iqtisadi subyektlərin fəaliyyət imkanlarının genişlənməsinə səbəb olur. Eyni zamanda, vətəndaşların dövlət xidmətlərinə daha rahat çıxış əldə etməsi və xidmət keyfiyyətinin yüksəlməsi rəqəmsal iqtisadiyyatın sosial təsirlərindən xəbər verir.

Rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi ölkədə məhsuldarlığın artmasına, iqtisadi resursların daha səmərəli idarə olunmasına və rəqabət qabiliyyətinin yüksəlməsinə şərait yaradır. Bununla yanaşı, rəqəmsal savadlılığın artırılması, kibertəhlükəsizliyin təmin olunması, regionlar üzrə texnoloji fərqlərin aradan qaldırılması və hüquqi-institusional bazanın təkmilləşdirilməsi bu sahənin gələcək inkişafı üçün vacib şərtlərdir.

Azərbaycanın strateji yanaşması, qəbul olunmuş proqram və konsepsiyalar, həmçinin dövlət və özəl sektorun əməkdaşlığı ölkənin rəqəmsal iqtisadiyyat sahəsində uğurla irəliləməsinə zəmin yaradır. Mövcud potensialdan düzgün istifadə olunduğu təqdirdə rəqəmsal iqtisadiyyatın genişlənməsi ölkənin uzunmüddətli iqtisadi dayanıqlılığının təmin edilməsində mühüm rol oynayacaqdır. Bu isə bütövlükdə Azərbaycanın müasir, innovativ və rəqabətə davamlı iqtisadi sistem qurmaq yolunda mühüm bir mərhələni təşkil edir.

Bu kontekstdə, Azərbaycanın qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri rəqəmsallaşma prosesini inklüziv və dayanıqlı şəkildə həyata keçirməkdir. Bu, yalnız iri şəhərlərdə deyil, regionlarda da rəqəmsal imkanların əlçatanlığını təmin etməyi tələb edir.

Ədəbiyyat

1. Əliyev, İ. (2021). *Rəqəmsal iqtisadiyyat: formalaşma mərhələləri və çağırışlar*. Elm və Təhsil, 168.

2. Rzayeva, S. (2020). *İKT və rəqəmsal transformasiya: Azərbaycan nümunəsi*. Təhsil, 142.
3. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi. (2021). *Azərbaycan 2030: Sosial-iqtisadi inkişafa dair milli prioritetlər*. Rəsmi nəşr, 32.
4. Məmmədov, A. (2019). *Rəqəmsallaşma və davamlı iqtisadi inkişaf*. Qanun, 184.
5. Hacıyev, R. (2022). *Elektron hökumət və rəqəmsal idarəetmə sistemləri*. Nafta-Press, 120.
6. Qasımova, T. (2021). *Innovasiyalar və rəqəmsal texnologiyalar iqtisadi inkişafın əsası kimi*. Universitet Nəşriyyatı, 156.
7. İKT üzrə Dövlət Agentliyi. (2023). *Azərbaycanın rəqəmsal transformasiya konsepsiyası*. Rəsmi sənəd, 40.
8. İmanov, R. (2020). *Rəqəmsal iqtisadiyyat və əmək bazarında dəyişikliklər*. Bakı: İqtisadiyyat və Siyasət. 135 səh.
9. Məmmədli, Z. (2021). *Elektron ticarət və rəqəmsal xidmətlərin genişləndirilməsi*. Bakı: Nurlan. 150 səh.
10. World Bank. (2022). *Azərbaycan: Rəqəmsal iqtisadiyyat üzrə potensialın qiymətləndirilməsi*.